

Sinkó és a Nyugat II.

avagy a „második nemzedék” kirekesztett délvidéki kisepikusa

6.

A *Nyugat*ban publikált három kisregénynek volt egy időbeli előde s egy különös utóda is.

A pozsonyi, majd pozsonyi–bécsi *Tűz*, azaz Gömöri Jenőnek a tizenkilences irodalmár-emigráció színe-javát összefogó, egy romantikusan szép, s alighanem éppen ezért megvalósíthatatlan tervet dédelgető, ti. a szellemi-irodalmi „dunai konföderáció” létrehozását szorgalmazó folyóirata, mely nem sokkal az indulása után az első magyar „rotációs irodalmi boulevard-lappá” alakult át, az *Egy történet, melynek még címe sincs* tizenhat részletét közölte folytatásban, nyomban az indulásától kezdve (1921) a hetilappá lett irodalmi orgánum korai kimúlásáig (1923). S micsoda jeles kortársak társaságában! A cseh, a szlovák, a román és a délszláv irodalmak modern képviselői (pl. Andrić, Dučić, Šantić, T. Manojlović és mások) mellett ugyanis az ekkor Bécsben tartózkodó Sinkó *Egy története* Barbusse és Gorkij, Heinrich Mann és Selma Lagerlöf, s Balázs Béla és Karinthy Frigyes, Reményi József és Füst Milán, Mécs László és Franyó Zoltán, s Ady, Móricz, Kosztolányi, Juhász Gyula egy-egy szépirodalmi alkotása, meg Gaál Gábor, Komlós Aladár, Antal Frigyes, Mannheim Károly és Ignotus egy-egy cikke vagy kritikája társaságában élte folytatásos életét. S érte meg korai (tetsz)halálát is: a sokat ígérő Gömöri-orgánum a hármas, sőt ötös lapszámok agóniát jelző sorozata után, 1923 tavaszán anyagi okok következtében elhal – s „maga alá temeti” az *Egy történet...* nagyobbik, még közöletlen, de szerencsére a szerző emigrációjának negyed százada során mindvégig megőrződött kézírathányadát is.

Az *áruló* című s beszédes alcímű („Az 1919-es Budapest”) Sinkó-kisregény viszont olyképpen lesz különös utóda a *Nyugat*-beli trilógiának, hogy ősváltozata, a *Mr. Black feljegyzései Árvay Ábris esetéről* című keretes-

dokumentarisztikus nagyelbeszélés még 1925-ben megjelent ugyan két folytatásban – s ismét micsoda szerzők társaságában: az egyebek közt Kierkegaard-t, Martin Bubert, Jean Pault, Angelus Silesiust, Paul Ernstet, Gide-t meg Balázs Bélát, György Mátyást, Kassákat, Komlós Aladárt és mindenekelőtt és legfőképp Lesznai Annát közlő saját folyóiratban, a *Tésvérben* –, ám továbbfejlesztett kisregényváltozata a szerző emigrációjának immár bácsszentiváni/prigrevicai éveiben, közelebbről 1929/30-ban nyeri el végleges formáját. Időrendben tehát *Az áruló* zárhatta volna a *Nyugat*-beli kisregény-trilógiát – hisz az idézett Móricz-levél tanúságaként az 1932-ben publikált *Sorsok* már 1929 októbere, vagyis Osvát Ernő öngyilkossága előtt elkészült, s el is jutott a tragikus végű szerkesztőhöz –, azonban az Osvát által el is fogadott kézirat kényszerű „fektetése” miatt a pénzínséggel küszködő, terjedelmében összezsugorodott folyóiratban – meg feltehetőleg e kisregény „kényes”, 1919-es témája miatt is! – szerzőnk *Az árulót* már fel sem kínálja a *Nyugat*nak, hanem egyenesen Bécsbe küldi, Stefan I. Klein magyar–német és német–magyar műfordítónak, aki válaszol is Sinkónak, de sem a magyar, sem a német – szerencsére: egyaránt megőrződött – kéziratváltozat korabeli megjelenéséről mindaddig nem szerezhettünk tudomást.

Ez az öt, 1921 és 1929/30 között íródott kisregény mindenképpen igen hasznos epikus előtanulmány lehetett az 1931-ben Bácsszentivánon írni kezdett nagykompozícióhoz, az *Optimistákhoz* – azonban jelentőségük a sinkói életmű egészében közel sem abban merül ki, hogy fontos, sőt talán nélkülözhetetlen előmunkálatai is voltak a harmincas évek két nagyregényének, a Magyar Tanácsköztársaság eposziájának és a mindmáig méltatlanul annak „árnyékában” maradt *Tizennégy nap*nak; önértékük mindenekelőtt *saját* műfajuk, a kisregény ismérvszisztemében mérhető és mérendő is fel.

7.

Mert ezek a kisepikák alkotás-módszertani tekintetben szembeötlően különböznek mind az *Optimistáktól*, mind a *Tizennégy naptól*. Nem pusztán a terjedelmükkel, természetesen, hanem mindenekelőtt azzal, hogy bennük még a jellegzetesen sinkói nagyregény-tematika is lényegesen más műfaji látószögből kap megvilágítást.

Hisz történelmi a tematikája, például, az *Aegidius útra kelésének* is, és korunk forradalmi meg ellenforradalmi mozgalmával foglalkozik *Az áruló* is, akárcsak mindkét szóban forgó nagyepikus mű, s mégis, e kisregények cselekményszíntereivel lehatárolt történelmi és mozgalmi valóságselemek merőben más epikus eljárással válnak regényvalóságá.

Bennük ugyanis nem az adott társadalmi/történelmi valóság-részletek relatív teljességét látjuk viszont epikus életre keltve, „megelevenítve”, a tárgyi-dologi, természeti, topográfiai, civilizatorikus és egyéb valóság-elemek relatíve szintén teljes összképével egyetemben, hanem elsősorban az *egyedi emberek* (fő- és mellékszereplők) *szubjektivitásának* kisebb-nagyobb mértékben feltáruló teljességét, s az ő *dinamikus viszonyukat* a kisregénybeli más emberi egyedek megint csak viszonylag teljes benső mikrokozmoszához.

Mindez pedig, végső soron, annak a *sajátos műfaji látószögnek* a következménye az öt Sinkó-mű esetében is, mely a kisregény műfaját általában is jellemzi. Nevezetesen – és metaforikusan szólva –, a nagy, organikus valóságszférák epikus bevilágítására képes, a „panorámázó” megvilágításmódot mintegy kínáló „madártávlat-szemlélet” helyett s annak ellenében a sajátosság „közelkép-szemlélet”, amely mindenekelőtt az emberi egyed bensőségének, személyiségontológiai jellemzőinek és interperszonális viszonyainak kinagyítására és olvasói látóhatárokon belülré hozására hivatott.

Az epikus látás és láttatás e sajátosságok perspektívája a kisregény-műfaj értékes megvalósulásaiban természetesen sohasem eredményezi – Sinkó Ervin egy híján fél tucat ilyen alkotásában sem eredményezi – az előtérbe hozott bensőségek, szubjektív emberi mikrokozmoszok mechanikus kiragadását a tárgyi-dologi, természeti, történelmi, szociális vagy éppen metafizikai-ezoterikus közegükből; csupán azt eredményezi e jobb híján „ellen-madártávlatú”-nak, illetve „közelképi”-nek nevezhető kisregényi látószög, hogy mindezek a műfaj számára másodlagosnak bizonyuló közegek jobbára csak vázlatosan, jelzetszerűen, stilizáltan, kroki-formában sugallják egy-egy lehetséges lét-teljesség illúzióját – az előtérbe hozott, elmélyített, általában jól kidolgozott s egymással szövevényes („regényes”) viszonyban levő *portrék* minimálisan szükséges háttereként. Miközben a vázlatos lét-teljesség laza körvonalai a kisregény világát azért mégsem szűkítik le pontszerűre, pontnyi nagyságúra, ahogy azt általában a novella – s így a *Nyugatban* közölt *Angéla*, *Ködben* és *Hűség*, s a szintén a *Nyugatnak* szánt, de végül nem közölt *Csévó Rózsi csatát veszti*, *Kufferos a hullabörzén* és *Elveszett emberek* – szerzője teszi; a sinkói kisregény világa is viszonylag jóval tágasabb a sinkói novelláénál, de mindenképpen szűkebb, behatároltabb a két nagyregényénél; a kisregény a mi szerzőnk esetében is maga az emberközpontú, bensőséges és szövevényesen dinamizált „közelkép”, míg a novella e „közelkép” egy-egy mikroszegmentumának pillanatnyi és epikum tekintetében jóval egysíkúbb/egyszálúbb felvillantása.

8.

Nem véletlen, sőt igen jellemző és jelképes is, hogy a tizennyolcadik életévét még be sem töltött, akkor épp a „nietzscheánus” fázisában járó ifjú poéta a legelső – sajnos, mindeddig elő nem került, az *Érdekes Újság* jeligés pályázatán elkallódott – kisregényének az *Emberlelkek* címet adta. A szabadkai naplóban körvonalazott epikus koncepció, alkotói terv ugyanis időállóan anticipálja azt a sinkói kisregény-ósmódellet, amelyet majd a húszas években íródo ilyen művek is kisebb-nagyobb sikerrel/sikertelenséggel fognak érvényesíteni.

Hisz a szóban forgó öt kisepikus alkotás is rendre az *emberlelkek* típusait, szociális, eszmei, morális, érzelmi és erotikus antipódusait, alkati ellentétpárjait állítja mindig konkrét, mindig egyedi, sohasem mechanikusan ismétlődő *viszonyba*. Mégpedig általában olyan elemi, egész embert követelő, teljes egzisztenciát igénylő és rabul is ejtő viszonyba, hogy olykor épp ez az interperszonális kapcsolat lesz a testetlen „főszereplő”, vagyis az a sorsszerű, fatális „Valaki”, aki/amely a valóságos szereplők életét irányítja, konfliktusaikat bonyolítja, az egész regénycselekményt mozgatja és dramatizálja. Mint például az *Aegidius útra kelése* címszereplőjének és Frigyes páterének, s *Az áruló* exforradalmár Árvay Ábrisának s Bercel rendőrfőkapitányának esetében: irracionálisan öntörvényű, antagonisztikus viszonyukat már-már a személyfeletti Fátumaik determinálják.

A regényszereplők személyiségontológiai sajátsága tekintetében e kisepikák a műfaj két, viszonylag jól elkülöníthető altípusát képviselik. Egyfelől azt, amelyikben az emberi egyed a maga személyiségszerkezetének intim, privát, vagy legalábbis kevésbé közösségi jellegű szférájával kerül „vonzó” vagy „taszító”, harmonikusan induló, de általában konfliktushoz vezető, vagy már eleve is összebékíthetetlen viszonyba a másik egyed vagy egyedek ugyanilyen intim valóságsszféraival (*Egy történet... Tenyerek és öklök, Sorso*). Másfelől pedig azt a műfaji altípust reprezentálják e Sinkó-művek, amelyben az én és a mások, az individuum és a közösség elvi, eszmei, morális és politikai valóságsszférai kerülnek kapcsolatba, csupán „súrlódó” vagy dramatikusan összeférhetetlen, olykor pedig fanatikusan egymást kizáró viszonyba is (*Aegidius útra kelése, Az áruló*).

Milyen is hát, közelebbről szemlélve, e regényszereplők egzisztenciális valósága, hogyan viszonyulnak ahhoz ők maguk, s miféle lehetőségeket/lehetetlenségeket hordoznak magukban az adott léthelyzetük, soruk, másokkal való viszonyuk netán produktív meghaladására? Mit ér az ember e kisregényekben önmagának, s mit a Másoknak? S mit a jobbára elérhetetlen Mások – öneki? Micsoda atavisztikus Fátumok ülik meg a

korszerűnek, felvilágosultnak, a maguk személyi boldogulása és boldogsága szuverén „kovácsának” tételezett XX. századi *emberlelkeket* is? Az atavizmusok, gorillizmusok és kannibalizmusok „modern” emberének milyen mértékben szolgálhatnak – és szolgálhatnak-e egyáltalán – etikus önmentségül az ún. objektív körülmények, közösségi meghatározottságok és kordeterminánsok? A velünk született kisszerűség, közönségesség, fantáziátlanság, animális önzés, gonoszság, elvetemültség, avagy legalább a *potenciális* jóság, szépség, altruizmus, emberiség-e az ember XX. századi léttani jellemzője?

E szándékosan „sarkított” antropológiai alapkérdésekre kisregényeink szereplői, sorstörténetei, egymás közötti – jobbára drámai vagy kifejezetten tragikus – viszonyai általában életes, eleven, didaktika- és retorikamentes válaszokat sugallnak. S *konkrétakat* is mindenkor, ami azonban nem zárja ki számunkra az óvatos általánosítás, vagyis a Sinkó-kisregények *viszonylag* közös (tipikusan „sinkói”) antropológiai jegyeinek számbavevési kísérletét.

Az például különösebb kockázat nélkül is általánosítható, hogy e művek mindkét fő szereplőtípusának: a jobbára magán- és kifejezettebben közösségi egzisztenciák képviselőinek is egyaránt súlyosak, a személyi erőiket, lehetőségeiket és képességeiket egyformán meghaladók, legtöbbször pedig szó szerint is emberfelettiek az általános meghatározottságai, a családi, neveltetési, szociális, felekezeti és egyéb determináltságuk. A *Tenyerek és öklök* meg a *Sorsok* ún. kisemberei, falusi/kisvárosi magán egzisztenciái például ugyanúgy e külső meghatározottságok foglyai, mint az *Egy történet...* és *Az áruló* értelmiségi individuuma, vagy az Aegidius-kisregény parabolikus – névleg reformáció kori, de valójában nagyon is XX. századi – történelmi szereplői.

Ám ugyanakkor semmivel se kisebbek, nem kevésbé „konokok”, azaz sorsszerűek – megint csak függetlenül a szereptipológiájuktól – a benső, szubjektív, alkati meghatározottságaik sem: egyformán az érzelmek, indulatok, vágyak, nosztalgiák, személyessé vált, *megélt* eszmék, hitek és programok, gyűlöletek és kölcsönös fanatizmusok megszállottjai e kisregények kis és nagy szereplői, epizodistái és hősei/ellenhősei is. Mégpedig olyannyira, hogy némi leegyszerűsítéssel a paradoxonokkal terhelt magánpszichológiájuk és magánideológiájuk „démonológiájáról” is mint viszonylag közös jellegzetességükről szólhatnánk. Azzal a megszorítással, persze, hogy mindannyiuknak megvan a saját „domináns démonuk”: Ambrusnak, Anikónak, Lestyánnak és a „szerelmi négyszög” negyedik tagjának, a névtelen narrátornőnek az *Egy történet...*-ben a Szerelem; Aegidiusnak, Frigyes páternek és az eretnek Salamonnak a Hit; Árvaynak *Az áruló*

ban a Szolidaritás, Bercel rendőrfőkapitánynak pedig a Hatalom; az öreg Glanznak és a „fejedelmi” Hermannnak a *Tenyerek és öklök*ben az Üzlet; a *Sorsok* Tréber Tónijának pedig az Ágrólszakadtság a legfőbb személyi „démona” . . .

Így aztán e külső/belső, jobbára fatális determináltságok között vergődő regénybeli egyedek interperszonális viszonya maga is természetszerűleg válik sorsszerűvé; mint már utaltunk rá, maga a Viszony is gyakran fölébük nő, váratlanul rájuk tör, fogva tartja őket – gazdagot és szegényt, hatalmast és alávetettet, üldözöt és üldözöttet, hóhért és áldozatot, szeretőt és szeretettet egyaránt. S eközben a szereplőpárok és szereplő-antipódusok rendszerint nemcsak egyoldalian, hanem *kölcsönösen* is kiszolgáltatottjai egymásnak, lévén, hogy önnön személyi determináltságaik mellett a kölcsönös Viszonynak is *közös* foglyaik ők – ahogy ezt leginkább és különös plaszticitással Aegidius, Frigyes és Salamon, továbbá Árvay, Bercel és Grósz, „az árvafalvi zsidó boltos fia”, az „ügyes újságíró”, illetve a nevezetes „szerelmi négyszög” szereplőinek regénybeli kapcsolata példázza.

Sinkó Ervin húszas években írt kisregényeiben a *sorsszerű* emberlelkek *sorsszerű* történetei természetesen nem történelemfölköttiek is egyszerűsrimind. A „közelképben” láttatott *egyedi portrék* és a sokrétűség pazar lélektani gazdagságában megragadott *viszonyaik* mögött fölsejlő *háttér*, a lazán körvonalazott vagy éppen csak jelzett szociális és történelmi *közeg* mindenkor lehetetlenné teszi az olvasó számára e sorsok ahistorikus misztifikálását avagy „pánegzisztencialista” értelmezését. Egy-egy tollvonással vagy bekezdésnyi digresszióval, néhány hangsúlyos vagy látszólag mellékesen odavetett politikai utalással, egynémely valóságos vagy parabolikus funkciójú történelmi esemény fölemlítésével írónk a kisregény általános műfaji igényeihez híven, tehát a lét-teljesség gyökeres megragadása nélkül, de azért történelmileg is jól szituálja a szereplőit, történéseit, emberi drámáit és tragédiáit. A kisregénycsokor egésze ily módon nem hagy kétséget az olvasóban: az első világhégés előtti, alatti és utáni, az orosz Októberrel, a Magyar Tanácsköztársasággal s a magyar és „nemzetközi” fehérterrorral „fémjelzett” időszak és szintér képezi e kisregények jobbára csak jelzetszerűen lehatárolt (az Aegidius-történet esetében pedig parabolikusan a reformáció korába visszahelyezett, ám ízig-vérig XX. századi jelentés-kisugárzással bíró) történelmi idejét és terét.

9.

Sinkó nem csak a kisepikájában, de szépírói opusa egészében sem magát a bestiát, hanem az esetleg azzá lett, a legképtelenebb körülmények folytán azzá vált vagy éppen azzá nyomorított embert festi.

Írónk jellegzetes alkati/alkotói sajátosságában, az *etikus fantáziában* kell keresni ennek okát, vagyis az erkölcsi fogékonyságnak, etikai szenzibilitásnak a képzelet révén megnyilatkozó azon képességében, hogy legalább valamelyest mindenkor azonosulni, tehát kisebb-nagyobb mértékben szolidarizálni is tud a más-sorssal, más-élettel, még ha az az embertelenség nyilvánvaló jegyeit viseli is magán.

Végső soron ez a szolidáris, vagy legalábbis toleráns képzelet, a vele való személyi látás és alkotó láttatás eredményezi szerzőnk kisregényeiben is, hogy az emberi gyengeségek, talajszinti sajátságok és trivialitások, de még az erkölcsi mocsoknak és bestialitásnak legkülönfélébb megnyilatkozásai is mintegy túlmutatnak önmagukon, s az emberi igénytelenség, jellembeli rútság és vadság kül- és felszíne alól eredendő szépségében és humánus hamvasságában sejlik föl legalább egy-egy pillanatra a lehetetlennél is lehetetlenebb életfeltételekkel, a cselekményháttért alkotó legkülönfélébb életközeggel beárnyékolt, befedett, eltorzított vagy éppen megnyomorított ember igazabb arca, a *pillanatnyi* lény, *jelenbeli* személyi valósága mögött a *potenciális* humánuma, *lehetséges* emberisége.

A *Sorsok* Tréber Tónija például önmagában véve egy durva, érzéketlen fickó, akinek „a jobb életről való elképzeléseiben a nőnek már régóta főleg annyiban jutott hely, hogy a nő szükséges tényezője a férfi ellátottságának, mert főz neki és mos rá” . . . Azonban ágrólszakadt, földönfutó Tóninknak e csöppet sem eszményi viszonyulása – amint ezt már a diszkrét hangsúlyú *régóta* is sejteti valamelyest az olvasóval – nem holmi veleszületett érzéketlenség és érzelmi bárdolatlanság következménye; mint élettörténetének írói bonyolításából kiderül, az ő életében a nőnek valóban csak *régóta*, ám dehogy is kezdettől fogva jut ilyen szerep! Egykor, fiatalabb korában – amint ez egy látszólag melleleg beiktatott rövid kitérőből válik egészen nyilvánvalóvá – ő is emberibb módon, hogy ne mondjuk: szenzibilisebben, sőt poétikusabban viszonyult a nőhöz, szerelemhez, férfi és nő erotikus kapcsolatához. Akkor ugyanis a szlávos felhangú, Kobila nevű sváb község földönfutóvá lett ifjú embere még „minden nő után megfordult, aki csecsemőt vitt a karján, vagy aki mellett felnőtt gyermeke ment. Akkoriban az esetleg láthatatlan férjet is hirtelen feltámadó határozott fájdalomérzéssel úgy tudta irigyelni, akár a gazdag szántóföldek gazdáit”... S hogy az ifjonti múlttal ellentétben most már pusztán mosó- és főzőalkalmatosságot lát

az asszonyban, ennek – írónk ezt, természetesen, nem közli velünk tételiesen, de szereplője életközegének és személyi sorsának olvasói képzeletet – egyebek közt: etikai fantáziát! – mozgósító ecsetelésével egyértelműen sugallja: Tréber Tónin *kívüli* okai vannak mindenekelőtt.

S az *Aegidius útra kelésének* is csak a felszíne, „szövegfaktúrája” tanúskodik az ember „eredendő” állatiasságáról. E parabolaregény – a XX. század mozgalmi drámáinak remek, a magyar irodalom történetében egyedülálló példázata – a mindennemű öldöklés, a bármiféle üdvözítő eszme érdekében véghezvitt fanatikus mézszárlás esztelenségét, az eszmék démonikussá válásának szörnyű lehetőségét példázza, de azokat a szereplőket, akiknek a démonikussá torzított eszmék mindennemű emberséget megcsúfoló, s magát az eredeti eszmét is kompromittáló hatalmát kell megtestesíteni a regényben – ti. az Anyaszentegyház alantas, nem csak a valóságos ellenség, de a mondvacsinált „elhajlók” és „eretnekek” ellen is tűzzel-vassal harcoló zsoldosait –, nos, ezeket a szereplőit az író mégsem festi „született” szörnyetegeknek. Csupán embertelen, mindennemű emberségből, emberi mivoltukból is kivetkőzött/kivetkőztetett professzionális gyilkosoknak, akik az *etikus fantáziával* szintén megáldott Aegidiusunk szemében még a harmincezer védtelen magdeburgi civil férfi, asszony és gyermek bestiális, negyven napon át tomboló mézszárlása utáni jelenetben sem holmi megtestesült Gonoszként jelennek meg, hanem közönséges, kicsit kimerült, kicsit elégedett, apró-cseprő zsákmánytárgyakat cserélgető, muzsikálgató s főként szomorú (!) nótákat éneklő katonákként. Nyomorúságos emberekként, akiknek ez a gyilkos munka adatott egyetlen kifizetődő foglalkozásul.

Sinkó Ervin tehát, az etikus fantázia epikusa, a kisregényeiben sem egy dogmatikus normatív etikával szemlélődik, láttat és ítéltet, hanem épp e szolidáris, vagy legalábbis toleráns képzelőerő segítségével, amely bevilágítja egész szereplőgalériáját. Ennek hála, e kisregények szerzője az embertelen külszín alól fel-fel tudja villantani az emberit is; a XX. század világháborús, forradalmas és ellenforradalmas első három évtizedének embertelen valóságzféráihoz oda tudja képzelteni az olvasóval a meg nem valósult, ki nem teljesedhetett vagy utólagosan eltorzított s emberi mivoltából lépten-nyomon kivetkőztetett ember *igazibb* lehetőségeit. A lehetőségeket, melyeknek nehézkes, kínkeserves, meg-megtorpanó és atavisztikusan vissza-visszaforduló fél- és álmegevalósulásáért nem magukat a prózaszereplőit kárhozzatja, hanem elsősorban azokat a valóságos létfeltételeket, melyek a normatív etikák szerinti ún. erkölcstelenségeket kiváltják, tartósítják és reprodukálják.

Nem arról van szó azonban, hogy e kisregények úgy rekonstruálják a talajszintiben és triviálisban is az emberien értékeset, hogy eközben a

kisszerűség és trivialitás apológiájává válnak; nem arról van szó, hogy a környezeti létfeltételekkel és hatalmi viszonyokkal eltorzított ember *potenciális* jobbik énjének fel-felvillantásával a teljes elvi, esztétikai és etikai relativizmus szemléleti platformjára helyezkednének. Szerzőnk a kisregényekben sem fedti el az ember nyomorúságát, az atavizmust, a szennyet; ő ebben az egyébként igen kedvelt műfajában sem idealizál, mert miközben például az ún. negatív hőseiben is fel-felmutatja az inkognitóba szorított emberit, ugyanúgy a földönfutó, proletár vagy lumpenproletár szereplőiből meg forradalmáraiból és exforradalmáraiból is ki-kiütözteti a nem emberit. Írónk nem idealizál s nem romantizál, csak a sajátos emberszemléletével s a mögötte lappangó etikus fantáziával összefüggő alkotói módszerével *re-humanizál*: kisregényszereplői, bármilyen torz külső arcmást is viselnek magukon, kisebb vagy nagyobb mértékben mindig magukban rejtik egy *lehetséges* emberiségnek legalább a minimumát.

Koruk, korunk történelem előtti történelmének kiszolgálói és kiszolgáltatottjai ők is egy személyben.

Nem Érosz, hanem Ananké gyermekei, akárcsak a gyilkos század maga is, melyben fogantak.

Bácsföldvár/Holt-Tisza, 2008 nyarán

Irodalom

1. Szövegforrások

Sinkó Ervin: *Áron szerelme*. Kisregények, I. köt. Begyűjt., sajtó alá rend., előszó, jegyzetek Bosnyák István [Egy történet, melynek még címe sincs – Aegidius útra kelése – Tenyerek és öklök – Az áruló]. Forum, Újvidék, 1989.

Uő: *Áron szerelme*. Kisregények, II. köt. Sajtó alá rend., jegyz. Bosnyák István [Sorsok]. Forum, Újvidék, 1989.

Uő: *Az idegen*. Novellák és elbeszélések 1925–1964. Begyűjt., sajtó alá rend., előszó, jegyz., bibl. Bosnyák István [Mr. Black feljegyzései Árvay Ábris esetéről – A hullabörze – Az utolsó csésze tea – Angéla – Csévó Rózsi csatát veszti – Péter munka nélkül – Ködben – Az idegen – Egy elveszett ember – Gyurka felel Jézusért – Hűség – Godofréd úr]. A Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság Kiskönyvtára, Újvidék, 2001.

Uő: *Az út. Naplók 1916–1939*. Szerk. József Farkas és Illés László. Jegyz., bibl. Bosnyák István. A kötet munkatársa Kálmán C. György (Szabadkai napló 1916 – Szabadkai napló 1917 – Bécsi napló 1923–1925 – Szabadkai–szarajevói [és grazi–bécsi–prigrevicai] napló 1926–1930). Akadémiai, Budapest, 1990.

Sinkó Ervin levelezése, I. köt., 1914–1944. Sajtó alá rend. és jegyz. Kovács József. Argumentum, Budapest, 2001.

Sinkó Ervin: *Magyar irodalom.* 3. könyv. Hagyatéki tanulmányok, cikkek, kritikák 1922–1966. Begyűjt., sajtó alá rend., előszó, jegyz., bibl. Bosnyák István [1. *Ady Endre kenyerén: Ady Endre kenyerén – A halottak élén – Ady Endre – Ady Endre és az újságírás – A szentlélek lovagja* (A publicista Ady). 2. *Krisztiánus párbeszéd az avantgárrdal: Elöljáró beszéd* (A *Testvér* programcikke) – Könyv a könyvekről, vagy az érthetetlen költőkről (Kassák) – „Az új művészet él” (Polémia Kassákkal) – A legmodernebb irodalmi irányok (a húszas évek derekán) – A gyűlölet könyvei (A proletár forradalmi költészet kritikája) – A homokóra madarai (Polémia Déryvel). 3. *Három kortárs-kroki: Lesznai Anna – Lukács György.* 4. *Recenziók, glosszák kortársakról* (Könyvkritikák 1922–1928)]. A Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság Kiskönyvtára, Újvidék, 2004.

2. A húszas évek sinkói kispikájának interpretációi

Bosnyák István: Az etikus fantázia kisregényei [S. E.: *Áron szerelme I–II.* Kisregények]. Híd, 1988/11.

Bori Imre: Sinkó Ervin kisregényei (1–8. folyt.). 7 Nap, 1989. aug. 18.–okt. 6.

Thomka Beáta: Sinkó Ervin korai [kis]regényei. In: Th. B.: *Prózatörténeti vázlatok.* Vajdasági regények, novellák a két háború között. A Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság Kiskönyvtára, Újvidék, 1992.

*

Bosnyák István: Az első Sinkó-[kis]regény „bölcsője”. Jegyzetek a Tűz margójára XII. [Egy történet, melynek még címe sincs]. Magyar Szó, 1977. márc. 12.

Uő: Aegidius és Áron I. [Aegidius útra kelése]. Symposion, 1964. febr. 13.

Major Nándor: Termékeny kontroverziák. Széjgyezetek Sinkó Ervin Aegidius útra kelése című novellájához [sic!]. Híd, 1964/2.

Csányi Erzsébet: Az aktivitás és passzivitás halálraítéltejei [Aegidius útra kelése]. Új Symposion, 1976. 140. sz.

Beretka Ferenc: Tett és hit – hazugság és etikus élet [Aegidius útra kelése]. Új Symposion, 1976. 140. sz.

*

- Herceg János: Sinkó [*Áron szerelme I–II. Kisregények*]. 7 Nap, 1989. jún. 16.
- Juhász Géza: Történetnél igazabb, mesénél kevesebb, 1–2. [*Áron szerelme I–II. Kisregények*]. Magyar Szó, 1989. nov. 4. és nov. 11.
- Vajda Gábor: A kíméletlenség témája [*Áron szerelme I–II. Kisregények*]. 7 Nap, 1990. okt. 5.

*

- Bosnyák István: A kisépikus nehéz honfoglalása. In: S. E.: *Az idegen. Novellák és elbeszélések 1925–1964*.
- Bori Imre: A novellista húsz esztendeje. In: B. I.: *Sinkó Ervin*. Forum, Újvidék, 1981.
- Vass Éva: A „minden lehetséges” diadala és tragédiája [Ködben]. Új Symposion, 1976. 140. sz.
- Vajda Gábor: Állapot és folyamat. Egy Sinkó- és egy Déry-novella elemzése [S. E.: Ködben; D. T.: Szerelem]. Képes Ifjúság, 1982. febr. 10. és 17.

3. Egyéb

- Tasi József (vál., szerk., utószó): *Móricz Zsigmond, a Nyugat szerkesztője. Levelek* [M. Zs. levele Sásdi Sándornak, 1932. ápr. 7.]. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1984.
- Galambos Ferenc: *Nyugat repertórium*. Akadémiai, Budapest, 1959.
- Dula Borbála, Majoros Etelka, L. Simon László: *A Nyugat tartalomjegyzéke 1908–1941*. I., Universitas, Budapest, 1997.
- Komlós Aladár: A „második nemzedék” útja. Irodalomtörténet, 1969/3. Ue.: *Vereckétől Dévényig*. Szépirodalmi, Budapest, 1972; *Kritikus számadás*. Szépirodalmi, Budapest, 1977.
- Szöllős Péter: Sinkó Ervin krisztianizmusa. In: Illés László és József Farkas (szerk.): *Mítosz és utópia*. Irodalom- és eszmetörténeti tanulmányok. Argumentum, Budapest, 1995.
- Bosnyák István: „Atyámfia, Anyag!”, avagy egy ellen-gubbiói [ifjú-sinkói] krisztianus esztétika és kortörténeti háttere. *Hungarológiai Közlemények*, 1996/4. Ue.: Jankovics József, Monok István, Nyerges Judit, Sárközi Péter (szerk.): *A magyar művelődés és a kereszténység*. III. köt. A IV. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus [Róma–Nápoly 1996] előadásai. Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság – Scriptum Rt., Budapest–Szeged, 1998.
- Szakolczay Lajos: A Testvér, Sinkó Ervin bécsi folyóirata. In: Sz. L.: *A csavargó esztétikája*. Balassi, Budapest, 1996.